

onaj koji kazuje, »ja«, budući da je, dakle, oblikovan iznutra, konstitutivno i strukturalno odlučan kao transcendentna evidencija. Njegov povlašćen položaj u strukturi romana čini ga uvek višim od samopristunosti događaja i predmeta koje opisuje. U jednoj metajeziki shvaćenoj ravni jezika, njegov položaj u strukturi romana čini ga *zbijski* prisutnim. Njegova, kako bi rekao Huserl (Husserl), »aprezentivna priroda«, njegov konkretni ego, strukturalno je odeljen od drugih egoa u romanu. Drugim rečima, *aprezentacija* pripovedača i *prezentacija* ostalih likova u romanu »tako su stopljene da su u zajedničkoj funkciji *jednog opažanja*, koje u sebi ujedno prezentira i aprezentira, a ipak za celoviti predmet (romana) proizvodi svest o njegovu samopostajanju«. 22 Stoga se i može reći da je svako pripovedačevo opažanje (njegov iskazi i sudovi) u strukturi »Dnevnika...« – transcendirajuće. Pripovedačev iskazni subjekt, »kao terminus koji izražava intencionalitet svoje svesti kao sveti o nečemu«, u romanesknoj strukturi samih iskaza nije onaj, važno je da se u ovom kontekstu naglasi, koji kaže imam svest o nekom predmetu, već *postoji* svest o ovom predmetu.²³

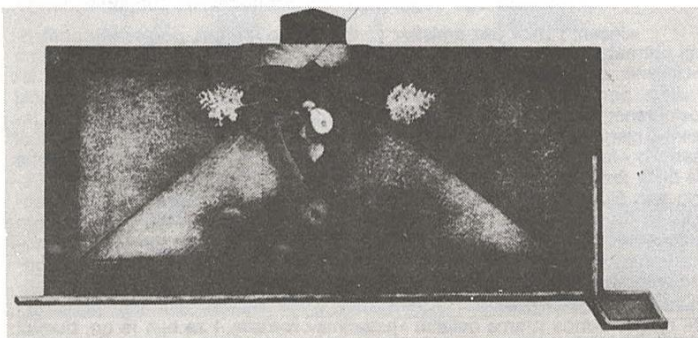
Bitna struktura pripovedačevih iskaza uvek je pozivanje na sebe. Shodno tome, i njegovo Ja, njegov cogito u odnosu na nerefektovane svesti ostalih junaka u delu (ukoliko se o takvima, osim u jednom slučaju, u »Dnevniku o Čarnojeviću« uopšte može govoriti) pojavljuje se kao apodiktički sadržaj jedne transcendentale subjektivnosti, odnosno transcendentalnog iskustva. Pripovedačeva transcendentna subjektivnost u strukturi romana je totalitet ego cogita koji izlaže njen apodiktički sadržaj. Ovaj apodiktički sadržaj pripovedačevog transcendentalnog iskustva u romanu se dovršava kao mišljenje. Svakako, ovo mišljenje, kako proizilazi iz prirode samog Ich-romana, nije ništa drugo do mišljenje *nousa*, »što se misli kao najviše i najzbijskije bivstvujuće, koje u sebi sabire bića sveg bivstvujućeg«. 24 Njegova »sveodređujuća osnova« je jezik, odnosno »jezičnost čovekovog iskustva sveta uopšte«. Budući direktno jedinstvo svoje reflektujuće svesti, pripovedačevo Ja se ponaša spekulativno, ali njegove reči ne »preslikavaju bivstvujuće«, već izriču jedan odnos prema celini bitka i omogućavaju mu da dođe do govora«. 25 Pripovedač u romanu sebe daje kao proizvod svojih stanja. Na isti način, u aktu refleksije, pripovedač pripaja sebi i stanja tuđih egzistencija, aktualizirajući ih i prevodeći u konkretnu totalnost sebe. Ipak, u odnosu na stanja tuđih egzistencija prisutnih u romanu, on je, bez sumnje, transcendentan svima. Jer, kako kaže Sartre (Sartre), odnos pripovedačevog egoa prema svojstvima, stanjima i akcijama (drugih bića u romanu) nije odnos emanacije (kao odnos svesti prema osećanju), ni odnos aktualizacije (kao odnos svojstva prema stanju). To je odnos poetske produkcije (u smislu poeina) ili, ako hoćete, kreacije.²⁶

Odista, u krajnjoj liniji, odnos Ja-pripovedača u romanu prema svojstvima, stanjima i akcijama ostalih svesti (lica), jeste odnos romansijera prema svome delu. U svemu, opet, sveodređujuća osnova je jezik »zamišljen kao beskonačan totalitet (logički, estetski, pragmatički, poetski, itd.) svekolikog doživljajnog polja iskazanog subjekta«.

Na konkretnom primeru romana koji smo analizirali, ovo doživljajno polje iskazanog subjekta, odnosno kazivanje fingiranog Ja-pripovedača »Dnevnika o Čarnojeviću«, ukazuje se, u »konačnost našeg povesnog iskustva«, kao »mimesis jednog iskaza stvarnosti u mimesisu jedne stvarnosti«. A to je u pesničko-fenomenološkom pogledu u svemu saglasno s biti pripovedanja u prvom licu jednine

BELEŠKE:

- 1 Termin Kete Hamburger. Vidi njenu studiju »Die Logik der Dichtung«, 1957. Preveo na srpskohrvatski dr Slobodan Grubačić; – K. Hamburger: »Logika književnosti«, »Nolit«, Beograd 1976.
- 2 K. Hamburger, op. cit., str. 267.
- 3 Nikola Milošević: »Roman Miloša Crnjanskog«, 1970.
- 4 Miloš Crnjanski: »Dnevnik o Čarnojeviću«, »Naprijed«, Zagreb 1967. Biblioteka srpski i hrvatski pisci XX veka, kolo treće, str. 9.
- 5 D. Cohn, *Transparent Minds*, Princeton University Press 1978, p.155.
- 6 D. Cohn, op. cit., str. 198.
- 7 K. Hamburger, op. cit., str. 267. (8 Ludvig Landgrebe: »Problem povesnosti života i Huserlova fenomenologija«, »Gledišta«, 1-2, 1982, str. 59.
- 9 Ludvig Landgrebe, op. cit., str. 59.
- 10 Bertil Romberg, op. cit., p. 27.
- 11 Termini »unutrašnja« i »spoljašnja« tačka gledišta dati su u Špiljevom »Rečniku svetske književnosti«. – Shipley J. T., ed., *Dictionary of World literature. Criticism, Forms, Technique*, New Revised Ed. New York 1953.
- 12 H. – G. Gadamer, op. cit., str. 477.
- 13 H.-G. Gadamer, op. cit., str. 492.
- 14 Miloš Crnjanski, »Dnevnik o Čarnojeviću«, »Svetlost«, Sarajevo 1967, str. 46-47.
- 15 Paul Ricoeur: »Budućnost filozofije i pitanje o subjektu«, »Pitanja«, 47 1973. Tekst je jedno od poglavlja knjige: »Le conflit des interprétations, 1969.
- 16 H.-G. Gadamer, op. cit., str. 489.
- 17 Miloš Crnjanski: »Dnevnik o Čarnojeviću«, »Svetlost«, Sarajevo 1967, str. 25-26.
- 18 Hans Georg Gadamer, op. cit., str. 445.
- 19 H.-G. Gadamer, op. cit., str. 461.
- 20 Paul Ricoeur, op. cit., str. 194.
- 21 Paul Ricoeur, op. cit., str. 199.
- 22 Edmund Husserl, *Kartezijanske meditacije*, I, op. cit., str. 136.
- 23 Vidi: Žan-Pol Sartre, *Transcendencija Ego-a*. U: Ž.-P. Sartre: »Izabrana dela«, knjiga VIII, »Nolit«, Beograd 1981, str. 304.
- 24 H.-G. Gadamer, op. cit., str. 493.
- 25 H.-G. Gadamer, op. cit., str. 506.
- 26 Žan-Pol Sartre, *Transcendencija egoa*, – Navedeno izdanje str. 313.

DUBROVNIK/STRADUN

u sobi
na ulici
u vazdušastom mirisu što plovi po vrelom vetrovitom nebu
sija (es scheint) tvoj duh dalek
i hladan
kao dubok tvrdi kamen obrastao školjkama i tišinom.
dok me talasi i razredeni dah orgulja vode negde (gde?)
u bezvreme
slutim kotrljajući blesak iz oka/mora.
jedan jedini.

ON I JA

proganja
me, ponekad ga poznajem ali za kratko.
sakriva svoje pesme brižno i sebično. ne

da mi da ih čitam. dozvoljava da maštam.
kad mu čujem glas zadržtim. u određenim vremenima zove me u šetnju
i onda ruku pod ruku, čuteći prelazimo
preko semafora. i reči.
kada sam s njim mrzim ga. on
to ne zna
i verovatno zato dobar je prema meni.
kada umre spalicu ga i pojesti.
ponekad ću mu zapaliti sveću.

ako mi dozvoli.

PRED LICEM

krećem se. umirem i oživljavam.
ubijan sam hiljadama puta
i uzvraćao. ubijao. više. basnoslovno više.
ne znam da li sam mlad ili star. čovek?

gore dole levo desno oko naokolo
vraćam se (uvek) i
silazim
odlazim
dhtim i plačem.

(ne plačem)
čekam priviđenje
proviđenje.

i bojim
se. i bežim.

dok pijemo kafu (nektar)
i vodu (široku i duboku)
osmehujemo se.

osmehujemo se
gledajmo se tiho u oči
u lice.

jelena lengold apogej

Apogej, reč od daljine, od nezamislivih brojki
apogej koji, namesto Meseca,
čuva u formuli moja konačna zadovoljstva
distanca koja pomaže da preživim
razdaljina na koju se spremam
apogej od glatkih popločnih staza
apogej pust i koji me čeka
čuvaljući na kraju nešto zauvek važno
i koje ni samo sebi ne vidi čitav smisao
gradeći se od onog drugog kraja,
od tuge, od blizine,
gradeći se od nevažnih malih koraka
i neprimetnih poskakivanja,
apogej, za čiju boju još uvek ne postoji reč,
već je to tek neuobličeni pojam
nametnut mome oku kao spas
kao nužnost koja obećava nešto dalje od kuće, od obale,
apogej koji kroz mene izgovara reč: daljina,
koji se ponavlja, koji je konačna mantra,

zbog koga se zidovi čine nevažno slabi
i nadalje: ograde, granice, lomni mostovi,
sve to, u nekoj hrabroj misli,
postaje prozračno, prozračno, prozračno.